

Náučný chodník Velký vrch

Kraj:	Žilinský
Okres:	Žilina
Geomorfologická jednotka:	Javorníky a Súľovské vrchy
Geologická jednotka:	bradlové pásmo
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Divinka, obecný úrad
Východisko:	Divinka, centrum
Trasa:	Divinka, centrum - juhozápadným a západným svahom Veľkého vrchu - rázcestie Lovišky, altánok - Malý vrch - Veľký vrch
Dĺžka, prevýšenie:	2,3 km, prevýšenie 245 m
Čas prechodu:	1,5 h
Počet zastávok:	8
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: kultúrno-historické, archeologické

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: nie je

Rok otvorenia: 2014

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: nie je; na stránke obce Divinka je voľne prístupný informačný materiál Náučný chodník Divinka – Veľký vrch (8 strán včítane foto informačných panelov) > .PDF

Kontakt: Obecný úrad Divinka, Divinka 142, 013 31 Divina, tel. 041 / 5621 486; Občianske združenie Hradiská, Dolná Mariková 244, 018 02 Dolná Mariková

Poznámka: Vyskytujú sa rôzne označenia náučného chodníka, napr. aj Náučný chodník Divinka – Veľký vrch.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre vlastivednú vychádzku, prípadne ako lokalita historickej exkurzie.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Divinka. Obec severne od Žiliny na styku Súľovských vrchov a Javorníkov v ústí Diviny do Váhu pri vodnej nádrži Hričov. V území s členitým vrchovinným reliéfom v rámci bradlového pásma sa nachádza niekoľko archeologických nálezísk, pozoruhodný je predovšetkým nápadný Veľký vrch západne nad obcou, opevnený valmi rozsiahleho hradiska v dôležitej strategickej polohe (samostatné heslo nižšie). V roku 1911 sa súčasťou Divinky stala susedná obec Lalinok, prvá písomná zmienka o časti Lalinok je z roku 1325 a o časti Divinka z roku 1393. Obec patrila pod panstvo hradu Lietava, neskôr Budatín a čiastočne zemianskym rodinám. Okrem hradiska na Veľkom vrchu je národnou kultúrnou pamiatkou renesančný Suňogovský kaštieľ z prelomu 16. a 17. storočia, do roku 2001 využívaný ako krajská knižnica, v súčasnosti uzavretý.

Hradisko Veľký vrch. Svojou rozlohou 12 ha jedno z najväčších opevnení na Slovensku v relatívnej plochej úzkej pretiahnutej vrcholovej časti **Veľkého vrchu (531 m n. m.)** západne nad Divinkou na východnom okraji Javorníkov so zachovanými valmi. Osídlenie územia je doložené až z obdobia praveku s výrazným oživením v období púchovskej kultúry (300 p. n. l. – 180 n. l.) a tiež vo včasnom stredoveku (9. storočie), kedy bolo hospodársko-spoločenským strediskom regiónu na významnej križovatke obchodných ciest. Hradisko tvorí sústava opevnení vytvárajúca tri samostatné celky s valom odčlenenou vrcholovou akropolou. Plochou najrozsiahlejšie je podhradie na relatívne menej strmom severovýchodnom svahu. V období púchovskej kultúry boli menšie hradiská aj na susedných vrchoch Háj, Malý vrch a Hradisko. Všetky vrchy oblasti budujú horniny bradlového pásma, najmä kriedové pieskovce a bridlice s polohami exotických zlepcov či jemnorytmický flyš (striedajúce sa vrstvičky ílovcov a pieskovcov) s ostrovmi jurských vápencov. Už v 18. storočí bol Veľký vrch považovaný za miesto zaniknutého hradu, v 19. storočí hradisko opísal Alexander Lombardíni, výskumu v území sa venoval od roku 1947 archeológ Andrej Petrovský-Šichman. Areál národnej kultúrnej pamiatky Výšinné hradisko Veľký vrch je voľne prístupný.

Rozhľadňa Veľký vrch/Malý vrch/Divinka. Masívna drevená päťposchodová rozhľadňa na Malom vrchu (490 m n. m.), juhovýchodnom výbežku Veľkého vrchu nad obcou Divinka vo východnom okraji Javorníkov, vysoká 19,2 m. V prípade dobrej viditeľnosti vidno okrem Javorníkov, Súľovských vrchov a Žilinskej kotliny aj časti Bielych Karpát, Kysuckých Beskýd, Oravských Beskýd a Malej Fatry.

Vodná nádrž Hričov. Vodná nádrž na rieke Váh v mieste zúženia jeho doliny medzi Žilinskou kotlinou a Bytčianskou kotlinou v bradlovom pásme na styku Súľovských vrchov a Javorníkov, tzv. Žilinskej bráne, bezprostredne pod Žilinou poníže ústí Rajčianky a Kysuce, vybudovaná v rokoch 1958

- 1962 ako súčasť Vážskej kaskády (samostatné heslo napr. tu). Akumulačná funkcia nádrže je značne limitovaná, keďže je z 2/3 zanesená splaveninami (bahno, piesok, štrky). Vodu využitú vodnou elektrárnou Hričov s tromi Kaplanovými turbínami odvádza derivačný Hričovský kanál k vodnej elektrárni Mikšová a ďalej k vodnej elektrárni Považská Bystrica, pod ktorou ústi do vodnej nádrže na Váhu Nosice. Pri výstavbe nádrže bola zaplavená obec Strážov.

Žilina. Krajské a okresné mesto, štvrté najväčšie na Slovensku, ležiace na sútoku Váhu, Rajčanky a Kysuce na severnom okraji Žilinskej kotliny obkolesenom Súľovskými vrchmi, Javorníkmi a Kysuckou vrchovinou. Prvá písomná zmienka je z roku 1208. Mestské výsady získala pred rokom 1313. Obyvatelia boli remeselníci, najmä súkenníci. V 17. storočí tu bolo až 120 súkenníckych dielní. Rozvoj mesta urýchlilo dobudovanie Košicko-bohumínskej (1871) a Považskej železnice (1881). V roku 1890 tu založil majiteľ brnenskej súkenky Uhorskú továreň na vlnený tovar, vojenské súkno a prikrývky Karol Löw v Žiline - najstaršiu, najmodernejšiu a najväčšiu uhorskú textilku s 800 zamestnancami (neskoršia Slovena). Na prelome rokov 1918 a 1919 bola Žilina sídlom prvej slovenskej vlády Vavra Šrobára a teda hlavným mestom Slovenska. V roku 1960 bola do Žiliny z Prahy premiestnená Vysoká škola dopravná s tromi fakultami, ktorá sa časom transformovala do Žilinskej univerzity. Historické jadro Žiliny je mestskou pamiatkovou rezerváciou s mnohými významnými pamiatkami i mimo nej (napr. štvorcové Mariánske námestie s arkádami po celom obvode, kostol Obrátenia svätého Pavla s kláštorom, stará budova radnice so zvonkohrou, katedrála Najsvätejšej Trojice, neologická synagóga od významného nemeckého architekta moderny Petra Behrensa (1931), Budatínsky zámok).

Javorníky. Rozsiahly horský geomorfologický celok na severozápadnom okraji Slovenska medzi Lysou pod Makytou, Púchovom, Bytčou, Žilinou, Čadcou a Makovom, smerom na západ malou časťou presahujúci na východnú Moravu, resp. do Česka. Medzi Púchovom a južným okrajom Považskej Bystrice zasahujú neďaleko aj na ľavú stranu Váhu. U nás susedia na severe s Turzovskou vrchovinou a Kysuckými Beskydami, na východe s Kysuckou vrchovinou a kratučko so Žilinskou kotlinou a Súľovskými vrchmi a na juhu s Považským podolím a Bielymi Karpatmi. Majú plochý málo rozčlenený ústredný chrbát, Veľkým Javorníkom dosahujúci nadmorskú výšku 1 071 m. Budované sú prevažne paleogénnymi horninami flyšového pásma, pričom masívne chrbty s hornatinovým reliéfom sa viažu na série s prevahou rôznych typov pieskovcov. Doliny na juhovýchodnom úbočí horstva s rozširujúcimi sa až kotlinovými úsekmi sa vyvinuli v územiach s prevažujúcimi ílovcami a vrchovinovým prípadne len pahorkatinovým reliéfom, tvoriac nápadnú tiahlu zníženinu - Javornícku brázdú - so sídlami (Papradno, Štiavnik, Kolárovice, Veľké Rovné, Dlhé Pole) a poľnohospodárskym využitím zeme, na rozdiel od zvyšku zalesneného horského územia. Juhozápadnú časť celku medzi Púchovom a Predmierom, resp. dolinou Štiavnika buduje bradlové pásmo (zlepence, pieskovce, hluznaté vápence, sliene a i.), čo sa prejavuje väčšou členitosťou reliéfu s výskytom skalných foriem. V oblasti celého pohoria sú priaznivé litologické podmienky pre tvorbu početných zosuvov. Pohorie odvodňujú potoky ústiace do Váhu alebo Kysuce (na Morave do Vsetínskej Bečvy). Na jeho južnom okraji sa nachádza na Váhu vodná nádrž Nosice. Pri jej výstavbe v roku 1952 náhodne navrátili veľmi kvalitnú minerálnu vodu, zložením takmer totožnú s kyselkou v Luhačoviciach, čo bolo faktorom vzniku kúpeľov Nimnica, najmladších na Slovensku. Vo vyšších častiach pohoria prevládajú bukové a jedľovo-bukové lesy, v nižšie ležiacich kotlinkách a dolinách sú popri sídlach lúky, pasienky a polia. Stredná časť Javorníkov predstavuje plošne väčšiu polovicu územia Chránenej krajinej oblasti Kysuce (moravská časť Javorníkov je súčasťou CHKO Beskydy).

Súľovské vrchy. Rozlohou nevelký horský geomorfologický celok na severozápadnom Slovensku medzi Divinkou, Žilinou, Rajeckými Teplicami, Pružinou a Plevníkom-Drienovým dlhý v smere SV-JZ zhruba 30 km s max. šírkou (v smere V-Z) asi 16 km. Takmer po celom obvode susedia so zníženinami - Žilinskou kotlinou na východe a Považským podolím na západe - a len na kratučkých úsekoch s pohoriami - na severe s Javorníkmi a na juhu so Strážovskými vrchmi. Patria k nižším pohoriam - najväčšiu nadmorskú výšku dosahujú východne od Považskej Bystrice Veľkým Manínom (891 m). Majú

svojráznu geologicko-geomorfologickú stavbu, odlišnú od ostatných jadrových pohorí. Ide o brachyvrásovú štruktúru s inverzným reliéfom, ich kryštalicke jadro nie je nikde odkryté. Budujú ich paleogénne karbonátové sedimentárne horniny, najmä zlepenca („súľovské zlepenca“), vápence, pieskovce, slieňovce a ílovce (napr. Žibrid 867 m n. m., Brada 816 m n. m.), sprevádzané sériami bradlového pásma (napr. bradlá Veľký Manín a Malý Manín 813 m n. m., Drieňovka 639 m n. m., ale i Súľovská kotlina) a v menšej miere aj subtatranských príkrovov (napr. Skalky 778 m n. m., Slnčné skaly) s rôznymi mezozoickými vápencami, pieskovecami, ílovcami, slieňmi, dolomitmi a i. V jadrách antiklinál na menej odolných vrstvách kriedových hornín vznikli široké pozdĺžne doliny až kotliny (Súľovská, Podskalská, Svinianska a i.), okolo ktorých sa strmo dvíhajú skalnaté chrbty až hrebene zo synklinálne uložených odolných paleogénnych zlepenčov, miestami tvoriacich až skalné mestá. Územie s týmto reliéfom bolo vyčlenené ako geomorfologický podcelok Súľovské skaly. Sú preň charakteristické hojné zvetrávaním a gravitačnými procesmi vzniknuté skalné formy reliéfu, napr. skalné veže, ihly (Hričovská s. i.), okná či brány (Gotická b.), steny, jaskyne i tiesňavy (Manínska t., Kostolecká t.). Pohorie na juhu naprieč križujú toky Pružinky a Domanižanky a na severe Závadského potoka, odvodňujú ho napr. Manínsky potok, Hradnianska a Svinianska. Vo vyšších polohách sú zachované súvislé listnaté lesy, ktoré striedajú v nižších polohách pasienky, lúky a polia. Prevládajúcimi lesnými spoločenstvami sú bučiny a na silno skeletnatých pôdach a skalách sú hojne zastúpené i sutinové lesy či reliktné borovicové lesy. V skalnatých územiach sa vyskytujú teplomilné, ale i horské (na dne tiesňav až vysokohorské) rastlinné druhy, na lúkach sú tu najbohatšie náleziská orchideí na Slovensku.

Názvy informačných panelov

1. Náučný chodník Veľký vrch. Vydajte sa po stopách našich predkov
2. Veľký vrch - významné opevnenie našich predkov
3. Lužická kultúra - budovatelia veľkých hradísk v praveku (mladšia doba bronzová a staršia doba železná)
4. Púchovská kultúra (3. storočie pred n. l. až 2. storočie n. l.)
5. Slovania - naši predkovia
6. Lužická kultúra na Velkom vrchu. Púchovská kultúra na Velkom vrchu
7. Veľký vrch v období Velkej Moravy (9. - 10. stor.)

Informačné panely v teréne nie sú označené názvom náučného chodníka ani nie sú číslované.

Náučný chodník Veľký vrch vydajte sa po stopách našich predkov

Obdobie a miesto, v ktorých sa nachádza náučný chodník, sú veľmi dôležité pre zjednotenie kultúrnej identity. V tomto období sa v tomto prostredí vytvorila spoločná kultúra, ktorá sa vyznačuje svojimi zvláštnosťami. Náučný chodník je súčasťou celkovej koncepcie, ktorá má za cieľ zvýšiť povedomie o histórii a kultúre regiónu. Chodník je rozdelený na niekoľko častí, ktoré sú navzájom prepojené. Každá časť má svoje vlastné zameranie a obsah. Chodník je vhodný pre všetky vekové skupiny a je veľmi zaujímavý pre všetkých návštevníkov. Chodník je súčasťou celkovej koncepcie, ktorá má za cieľ zvýšiť povedomie o histórii a kultúre regiónu.

Prírodné a kultúrne dedičstvo je súčasťou celkovej koncepcie, ktorá má za cieľ zvýšiť povedomie o histórii a kultúre regiónu. Chodník je rozdelený na niekoľko častí, ktoré sú navzájom prepojené. Každá časť má svoje vlastné zameranie a obsah. Chodník je vhodný pre všetky vekové skupiny a je veľmi zaujímavý pre všetkých návštevníkov. Chodník je súčasťou celkovej koncepcie, ktorá má za cieľ zvýšiť povedomie o histórii a kultúre regiónu.

Veľký vrch – významné opevnenie našich predkov

Veľký vrch je významným opevnením našich predkov. Toto opevnenie bolo postavené v období, keď sa v tomto prostredí vytvorila spoločná kultúra. Opevnenie bolo postavené na strategickom mieste, ktoré bolo veľmi dôležité pre obranu regiónu. Opevnenie bolo postavené z kamene a bolo veľmi pevné. Opevnenie bolo postavené v období, keď sa v tomto prostredí vytvorila spoločná kultúra. Opevnenie bolo postavené na strategickom mieste, ktoré bolo veľmi dôležité pre obranu regiónu. Opevnenie bolo postavené z kamene a bolo veľmi pevné. Opevnenie bolo postavené v období, keď sa v tomto prostredí vytvorila spoločná kultúra.

Opevnenie bolo postavené v období, keď sa v tomto prostredí vytvorila spoločná kultúra. Opevnenie bolo postavené na strategickom mieste, ktoré bolo veľmi dôležité pre obranu regiónu. Opevnenie bolo postavené z kamene a bolo veľmi pevné. Opevnenie bolo postavené v období, keď sa v tomto prostredí vytvorila spoločná kultúra. Opevnenie bolo postavené na strategickom mieste, ktoré bolo veľmi dôležité pre obranu regiónu. Opevnenie bolo postavené z kamene a bolo veľmi pevné. Opevnenie bolo postavené v období, keď sa v tomto prostredí vytvorila spoločná kultúra.

Lužická kultura - budovatelia veľkých hradísk v praveku (mladšia doba bronzová a staršia doba železná)

Veľký význam v kultúre hradísk na Slovensku majú tri hradiská: Stará Ľubovňa, Starý Hradec a Starý Hradec. V 12. až 14. storočí bolo tu sídlo veľkej akejkoľvek "veľkej" kultúry, ktorá mala veľký vplyv na kultúru celého regiónu. Hradiská boli postavené na vyvýšených miestach a boli obklopené prírodnými úrodnými pôdami, Lužická kultúra vznikla spojením kultúr staršieho doby bronzovej a staršej doby železnej. Hradiská boli postavené na vyvýšených miestach a boli obklopené prírodnými úrodnými pôdami.

Stará Ľubovňa, Starý Hradec a Starý Hradec sú hradiská, ktoré boli postavené na vyvýšených miestach a boli obklopené prírodnými úrodnými pôdami. Hradiská boli postavené na vyvýšených miestach a boli obklopené prírodnými úrodnými pôdami.

Stará Ľubovňa, Starý Hradec a Starý Hradec sú hradiská, ktoré boli postavené na vyvýšených miestach a boli obklopené prírodnými úrodnými pôdami. Hradiská boli postavené na vyvýšených miestach a boli obklopené prírodnými úrodnými pôdami.

